

TOLERANSE OG MISJON

AV O. G. MYKLEBUST

La oss begynne med å definere begrepene.

Med *toleranse* forstår vi respekt for andres syn og innstilling, respekt for deres religiøse og moralske overbevisning, deres individuelle, folkelige og rasemessige særpreg osv.

Og med *misjon* forstår vi kirkens bevisste bestrebelse på å utbre evangeliet til land og områder der det ennå ikke er kjent og mottatt, eller som vi kort kan uttrykke det: å gjøre ikke-kristne til kristne.

Når det gjelder *forholdet* mellom disse to — toleranse og misjon — synes det å være en utbredt oppfatning at det her bare kan være tale om et *motsetningsforhold*. Misjon er ikke toleranse, men intoleranse — en slags religiøs imperialisme, et forsøk på å «påtvinge» andre mennesker, folk og raser et kristent livssyn og en kristen livsform.

Thorleif Schjelderup har nylig offentlig uttalt at misjonen fremmer rasefordom og intoleranse i det hele, fordi den bygger på den forutsetningen «at den hvite manns religion, kultur og moral står så meget høyere enn andres». Misjonærene, hevder han, «anerkjenner nok negrene hvis de bare blir hvite». Den overlegenhetsfølelsen denne innstillingen er uttrykk for, må bannlyses. Kristendommen kan ikke gjøre krav på å representere den absolutte sannheten. Å avsløre «rettroenheten» er menneskehetens viktigste oppgave i dag. (Vårt Land 27. nov. og 3. des. 1952. Jfr. Du skulle forføres. Oslo 1952. S. 128.)

Det spørsmålet som her er reist, er det i høy grad verdt å ta opp til nærmere behandling. Er det virkelig slik at misjonen fremmer rasefordom og intoleranse, blir dette tiltaket ikke bare en dårskap (det vil det alltid være i deres øyne som står fremmede overfor evangeliet), men en ulykke for folkene, ja en forbrytelse mot dem.

Først noen ord om «overlegenhetsfølelsen».

Vi misjonærer har nok ikke alltid evnet å frigjøre oss fra vår egen

rase og kultur som vi burde ha gjort. Men å hevde — som det blir gjort i anklagen vi nettopp refererte — at misjonen bare godtar de fargete om de blir hvite, er absurd. Folk som setter fram en slik påstand, viser med dette bare hvor uvitende de er om disse tingene.

Misjonen har på ingen måte slått vrak på eller stått likegyldig overfor det innfødt stedegne. Den har tvert imot sett det som sin oppgave å gi kristendommen en «indigenous» (hjemlig, nasjonal) uttrykksform — i kirkebygg, salmesang, kunst, organisasjon osv. Vi nevner i denne forbindelsen også de betydelige bidragene misjonærene har ytet til utforskningen av folkenes språk, tenkesett, kultur og religion. Den vitenskapelige bedriften som er øvd på dette feltet, er et overbevisende vitnesbyrd om hvor positivt misjonen faktisk har stilt seg til de folkelige verdiene det her dreier seg om.

Sannheten er at misjonærene fra første stund av har vært advokater for de fargete folkene. De har forsvart deres rettigheter og interesser. De har i tide og utide holdt fram og kjempet for deres *menneskeverd*. Derfor har de gått energisk inn for å avskaffe slike umenneskelige skikker i hedenskapet som barnedrap, enkebrenning og fotbinding. Men ikke bare det. De har tatt seg av syke, spedalske, vanføre, blinde. De har vært banebrytere for undervisning, både lavere og høyere. De har kjempet for frigjøringen av kvinnen. De har arbeidet for en rettferdigere samfunnsordning. Ønsker en bevismateriale for denne påstanden, vil en finne det i overflod i James S. Dennis' sosiologiske studie i tre massive bind: «Christian Missions and Social Progress».

Ikke minst i de veldige brytningene mellom gammelt og nytt som de fargete rasene nettopp nå står midt oppe i, er den kristne faktoren av avgjørende betydning. I sitt store verk «Re-action to Conquest», en undersøkelse av de sosiale og økonomiske virkningene møtet med den hvite mann har hatt på pondofolket i Sør-Afrika, skriver den fremragende antropologen Monica Hunter at kristendommen har — vist at den er i stand til å skaffe til veie det nye moralske livsgrunnlaget som dette folket så sårt trenger. To ganger i sin bok nevner hun dette. Kristendommen, skriver hun, «er et botemiddel mot den europeiske kulturens kreftskader».

Men viser ikke nettopp eksemplet Sør-Afrika at kristendommen

ikke har svaret på de spørsmålene som her melder seg, lørst og fremst spørsmålet om forholdet mellom rasene?

Nei, aldeles ikke! Vi innrømmer – og vi gjør det med oppriktig sorg – at det største kirkesamfunnet i Sør-Afrika, Den hollandsk-reformerte kirken (boerkirken), lenge har fulgt og fremdeles følger parolen «ingen likestilling mellom hvit og sort». Så uenige som vi er i dette synet, vil vi imidlertid gjerne tro representantene for denne kirken når de hevder at dette synet ikke er uttrykk for et ønske om å undertrykke de innfødte (eller de ikke-hvite i det hele), men for en vilje til selvoppholdelse, en vilje til å bevare den hvite rasens renhet og til å trygge den vesterlandske kulturens fremtid i Sør-Afrika. Vår toleranse bør strekke seg også til boerne. Vi må forsøke å forstå også dem – ut fra deres forutsetninger.

Men vi er som sagt dypt uenige med dem. Vi stiller oss helt på deres side som ser det som en kristenplikt å arbeide for full anerkjennelse av de ikke-europeiske rasenes rettigheter som borgere i det sørafrikanske samfunnet. Og hvem er så disse? *Det er alle kirker og misjoner i Sør-Afrika, unntatt boerkirken.* Anglikanere, metodister, presbyterianere, kongregasjonalister, katoliker, lutheranere og andre går alle inn for dette synet. En skal merke seg dette. Når det blir talt og skrevet om kirkens og misjonens stilling til raseproblemet i Sør-Afrika, får en ofte det inntrykket at det gis bare ett standpunkt – boerkirkens. Men så er langt fra tilfelle.

For å nevne et eksempel. Etter dr. Malans seier ved parlamentsvalgene i 1948 gjorde Sør-Afrikas Kristne Samråd (en organisasjon som omfatter så godt som samtlige evangeliske kirker og misjoner utenom boerkirken) et viktig vedtak som formet seg som et oppgjør med den nå så kjente apartheid-politikken. En bad om lov til å få forelegge sine synsmåter for statsministeren, men fikk avslag. Rådet sammenkalte så en konferanse for å drøfte stillingen. Denne konferansen, som ble holdt i Rosettenville, Johannesburg, juli 1949, og som talte over 100 offisielle utsendinger (hvite, bantu, indere og «fargete») fra 25 kirker, misjoner og organisasjoner, uttalte som sin overbevisning at det kristne synet på forholdet mellom rasene innebærer bl. a. at det trass i alle ulikheter finnes en grunnleggende enhet; at de som fra et primitivt samfunnsnivå har arbeidet seg opp til et høyere plan,

har krav på å få del i det ansvaret og de rettigheter deres nye sosiale stilling fører med seg; at stemmerett bør gis til alle som er i stand til å gjøre bruk av den; og at hvert eneste barn bør få den beste utdannelsen som samfunnet kan gi, og som barnet selv evner å nyttiggjøre seg. Dette er ord som ikke kan misforstås.

Men så var det «rett-troenheten». Det er helt riktig at spørsmålet om evangeliets absolutthet — det er jo det det dreier seg om — blir brakt inn i denne forbindelsen. Et angrep på misjonen er i virkeligheten et angrep på kristendommen som den fullkomne og endegyldige åpenbaringen av Guds vesen og vilje.

Pearl Buck kommer i sine bøker flere ganger inn på misjonen. Som misjonær-datter og forhenværende misjonærhustru. (hun skilte seg i 1935 og giftet seg med sin forlegger) kjenner hun godt i hvert fall yttersiden av denne åndsrørslen. Også Pearl Buck stiller seg kritisk til misjonen. Men hennes kritikk gjelder først og fremst representantene for misjonen. De har ikke evnet å fylle de ideale kravene en må stille til dem. En av de få som virkelig maktet misjons-oppgaven var etter Pearl Buck hennes egen far. Hun gjør det klart at hun ikke deler hans tro. Hun skildrer ham som «en ånd, og en ånd skapt av den blinde vissheten, den rene intoleransen, den lidenskapelige trangten til offer, den forakten for mennesket og jorden, den uendelige tilliten til himmelen som våre forfedre har gitt oss i arv». Men ingen kan lese hennes roman om faren («Fighting Angel», på norsk: Den gode strid) uten å bli grepet av den. Med litterært mesterskap blir her tegnet for oss bildet av en mann som var så sterkt grepet av Kristus at han måtte vitne om ham for sine medmennesker. For Pearl Buck — denne toleransens, vidsynets og menneskelighetens dikter — er misjon i og for seg ikke intoleranse og altså eo ipso forkastelig. Er Kristus blitt stor for oss, hevder hun, har vi også rett til å være misjonærer for ham blant andre folk og raser.

Men samtidig som Pearl Buck mener at det kristne misjonsarbeidet må fortsette, gjør hun gjeldende at en nyorientering av det må til. Oppgaven må ikke lenger først og fremst være å forkynde Kristus, men å gi uttrykk for hans ånd i liv og handling. Og en ting til: De kristne må bli mere tolerante overfor dem som bekjenner seg til

andre religioner. Kristus er den ypperste blant menneskenes barn. Men han var bare et menneske. Han er ikke verdens eneste frelser.

Dette er ikke nye tanker. Det er bare en ny utgave av opplysnings-tidens humanitets- og toleranseidé. Sitt klassiske uttrykk fikk denne i Lessing's drama «Nathan der Weise» med de berømte tre ringene som symboler for tre religioner, alle like «sanne». Kristendommen kan imidlertid ikke oppgi sitt krav om å være bærer av Guds åpenbaring i spesiell og eksklusiv forstand uten å oppgi seg selv. For kristendommen er Kristus. Og Kristus sa: «Jeg er veien, sannheten og livet; ingen kommer til Faderen uten ved meg.»

Vi kan godt forstå at for mennesker som står utenfor den kristne livsvirkeligheten, kan dette synes en hård tale. Men ser en det innenfra, fortoner det seg annerledes. Hva innebærer så dette «innenfra»? Det er ikke så lett å si det i få ord. Men vi vil gjøre et forsøk.

Dette forunderlige universet som vi er satt inn i, har sitt opphav i den evige Gud. Også mennesket er et verk fra hans hånd. Mennesket er skapt av Gud, skapt i hans bilde og til samfunn med ham. Men mennesket gjorde opprør mot Gud. Synden og døden kom inn i verden. Skulle vi bli reddet fra undergangen, skulle vi tross alt kunne virkeliggjøre vår bestemmelse som mennesker, måtte det en ny begynnelse til. Uten å gi avkall på sin selvfølgelige stilling som historiens herre utvalte Gud ett folk til å være bærer av den spesielle åpenbaringen til frelse og liv som han nå ville gi hele slekten del i. Han oppdrog dette folket på en særskilt måte. Han sendte det profeter. Og i tidens fylde sendte han sin egen sønn. I mennesket Jesus Kristus gikk Gud selv inn i vår slekt, gjorde seg til ett med den, tok på seg selv dens skyld og straff. Jesus Kristus er «den annen Adam». Han er stamfar til en ny slekt. Å tro på ham er å bli født inn i en ny livsvirkelighet, en ny livssammenheng — en virkelighet hvor vi er ett med livets kilde og mål, en livssammenheng som strekker seg ut over dette livet og like inn i evigheten.

Det står enhver fritt å akseptere eller forkaste denne kristne tolkingen av tilværet og livet. Hva vi vil understreke, er at om vi aksepterer den, aksepterer vi også misjonen. Å være en kristen er å være forvisset om at Guds frelse i Jesus Kristus gjelder alle mennesker, alle folkeslag. Den levende kirken har da heller aldri vært

i tvil om at forkynnelsen av evangeliet for all verden er en av dens aller viktigste oppgaver.

Når misjonen så ofte blir oppfattet og fremstilt som det motsatte av toleranse, er forklaringen for en vesentlig del å finne i det faktum at en ikke har forstått at evangeliet fra først til sist er *Guds* verk, *Guds* gave. Evangeliet er ikke en ideologi eller livsform som *menne-sker* har funnet opp. Det er ikke *våre* meninger eller *våre* handlinger det her dreier seg om. Kristendommen er ikke «den hvite manns religion» i den forstand at den er skapt av ham på samme måte som vestens kultur og teknikk er det. Var det slik å forstå, ville misjonen – arbeidet for å fremme kristendommens sak i verden – i sannhet ha vært et formastelig tiltak, og beskyldningen for sneversyn og overmot i høy grad ha vært berettiget. Men er forholdet slik som vi her har skissert, har kirken ikke bare *rett* til å drive misjon. Den har like fram *plikt* til å gjøre det.

Så langt fra å være en fiende av toleransen, er misjonen en venn av den. Er det noen som virkelig har fremmet fred, samarbeid og enhet i verden, er det de menn og kvinner som har slått seg ned blant fremmede folk for å vinne dem for Guds rike – det riket som ikke gjør forskjell på rasene og nasjonene («Her er ikke jøde eller greker»), som ikke gjør forskjell på samfunnsklassene («her er ikke trel eller fri») og som ikke gjør forskjell på kjønnene («her er ikke mann og kvinne»). Vi våger å hevde at etter sin idé og intensjon er det arbeidet det her er tale om, det mest effektive redskap verden har til sin rådighet, til virkeliggjøring av toleransens kongstanke om brorskap og forståelse mellom folkene.

Og vi står på ingen måte alene her. Mange av slektens stormenn har ytet misjonen sin hyllest – en filosof som Leibniz, en naturforsker som Darwin, en statsmann som Bismarck, en forfatter som Robert Louis Stevenson, en språkforsker som Max Müller, en historiker som Harald Hjärne. Misjonens eksistensrett er ikke avhengig av menneskers vitnesbyrd. Den bygger på solidere grunn enn som så. Men en åndsrørste som har høstet anerkjennelse fra slike kulturpersonligheter som vi nettopp har nevnt, behøver så visst ikke å skamme seg over sin innsats.